

BS/71/2009

**MORALNOŚĆ PUBLICZNA
I STOSUNEK DO ZACHOWAŃ
NAGANNYCH SPOŁECZNIE**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
3 października 2008 roku

Odnowa moralna była ostatnio dosyć nośnym hasłem w polskim dyskursie publicznym. Kwietniowe badanie¹ dotyka tej właśnie sfery życia Polaków pokazując, co uważają oni za słuszne, a co potępiają, na jakie zachowania gotowi są przymknąć oko, a jakich nie akceptują w żadnych okolicznościach. Interesował nas stosunek Polaków do zachowań, o których wiadomo, że są naganne lub wręcz nielegalne, jednak spotykane w codziennym życiu. Mimo przekonania, że pewne działania nie są właściwe, niektórzy z różnych względów decydują się na nie.

Spójny system norm i wartości społecznie akceptowanych ułatwia obywatelom funkcjonowanie, gdyż każdy wie, co może, a czego nie może i zna konsekwencje, jakie grożą za przekroczenie danej normy moralnej. Ciekawe więc jest, jakie kwestie dotyczące moralności można nazwać normami powszechnymi.

Poprzednie badanie na ten temat przeprowadziliśmy w 1997 roku, możemy zatem porównać dane i ocenić zmiany, jakie w kwestiach związanych z moralnością Polaków nastąpiły w ciągu ostatnich dwunastu lat.

Należy zastrzec, że odpowiedzi uzyskane w wyniku badania ankietowego w znacznej mierze obciążone są deklaratywnością i w istocie dotyczą przede wszystkim sfery symbolicznej – tego, co ludzie uważają za moralne lub niemoralne, a nie ich faktycznych zachowań. Niemniej nawet tego rodzaju deklaracje mogą nam powiedzieć, jak kształtuje się społeczne poczucie „przyzwoitości”, czyli gdzie w społecznym konstruowaniu świadomości zbiorowej leży granica między tym, co mieści się w uznawanej normie, a tym, co wykracza poza nią. Kwestie, które zostały dodane w tym roku, dotyczą dwóch sfer życia. Pierwszą, odnoszącą się do stosunku respondenta do państwa i finansów publicznych, reprezentowały takie sprawy, jak: niechodzenie na wybory, kupowanie tańszych papierosów lub alkoholu bez

---

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (227) przeprowadzono w dniach 2–8 kwietnia 2009 roku na 1094-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności kraju.

akcyzy, nieoficjalne zatrudnianie pracowników, np. zza wschodniej granicy. Druga sfera dotyczyła zachowania porządku, czyli niesprzątania odchodów po swoim psie, porzucania śmieci z gospodarstwa domowego w miejscach do tego nieprzeznaczonych, malowania na ścianach budynków.

Pytania, jakie zadaliśmy respondentom, można podzielić na cztery grupy, wyróżniając stosunek do kwestii estetyczno-ekologicznych, stosunek do państwa oraz do siebie nawzajem, czyli sprawy obyczajowe obejmujące takie zagadnienia, jak krytykowanie kogoś poza jego plecami, całowanie się w miejscach publicznych. Oddzielnie omówione zostanie ściąganie na maturze.

Tabela 1

Oceniane zachowania	Skala dezaprobaty*						Trudno powiedzieć	
	nie aprobuję		ocena ambiwalentna		nie mam nic przeciwko temu			
	1997	2009	1997	2009	1997	2009	1997	2009
	w procentach							
Porzucanie śmieci z gospodarstwa domowego na nieużytkach, w lasach, na ulicy	-	97	-	2	-	1	-	0
Prowadzenie samochodu na lekkim rauszu	95	95	2	2	3	2	0	0
Krytykowanie kogoś poza jego plecami	89	88	6	6	4	5	1	1
Niesprzątanie odchodów po własnym psie w mieście	-	87	-	7	-	5	-	2
Zakłócanie ciszy sąsiadom po godzinie 22.00 i przed godziną 7.00**	67	86	12	8	20	6	2	1
Malowanie na ścianach budynków tzw. graffiti	-	86	-	7	-	7	-	1
Dokonywanie fikcyjnych darowizn, by zapłacić mniejszy podatek	67	74	12	10	17	11	5	6
Picie piwa lub innego alkoholu w miejscach publicznych***	92	74	5	10	3	15	0	1
Jazda „na gapę” w autobusie, tramwaju lub pociągu	77	73	12	14	10	12	1	1
Nieoficjalne zatrudnianie pracowników zza wschodniej granicy	-	58	-	15	-	22	-	5
Kupowanie tańszych papierosów lub alkoholu bez akcyzy	-	49	-	15	-	30	-	6
Ściąganie na maturze	28	47	16	16	52	34	3	3
Niechodzenie na wybory	-	43	-	18	-	36	-	3
Podejmowanie dorywczej pracy przez osoby pobierające zasiłek dla bezrobotnych	42	43	16	14	39	40	3	3
Całowanie i przytulanie się par w miejscu publicznym	-	30	-	14	-	53	-	3

* Respondenci posługiwali się 7-punktową skalą, na której 1 oznaczało, że dane zachowanie spotyka się z ich całkowitym potępieniem, a 7 – że nie mają nic przeciwko niemu

** W 1997 roku pytaliśmy o głośne słuchanie muzyki w miejscach publicznych

*** Dwanaście lat temu pytaliśmy o spożywanie alkoholu w miejscu pracy

Wśród kwestii przedstawionych badanym do oceny z największym potępieniem spotkało się **porzucanie śmieci** z gospodarstwa domowego na nieużytkach, w lasach albo na ulicy, co potępiają prawie wszyscy Polacy (97%). Ze zdecydowaną dezaprobatą respondenci odnoszą się także do **niesprzątania odchodów po własnym psie** w mieście – takie zachowanie potępiane jest niemal powszechnie (87%). Prawie tyle samo Polaków nie aprobuje **zakłócania ciszy** sąsiadom po godzinie 22.00 i przed godziną 7.00 (86% wskazań, w 1997 roku pytaliśmy o głośne słuchanie muzyki w miejscach publicznych, które potępiło 67% badanych). Na szóstym miejscu na liście zachowań potępianych znalazło się **malowanie graffiti na ścianach budynków** (86%). Ta grupa odpowiedzi stanowi pewną całość. Polacy potępiają zachowania naruszające ład i porządek w ich okolicy. Jak widać, cenią sobie to, żeby miejsca, w których przebywają, były czyste, zadbane i spokojne. Takie poczucie estetyki charakterystyczne jest przede wszystkim dla mieszkańców dużych miast, ponieważ te problemy najbardziej ich dotyczą. Potępienie tego rodzaju zachowań wzrasta wraz z poziomem wykształcenia i wiekiem badanych. Zachowania naruszające porządek najmniej przeszkadzają ludziom młodym, np. 12% z nich nie ma nic przeciwko niesprzątaniu odchodów po własnym psie.

Zachowaniem, które potępiają prawie wszyscy Polacy, jest – oprócz śmiecenia – **prowadzenie samochodu na lekkim rauszu** (95% wskazań, tyle samo co dwanaście lat temu). Według statystyk policyjnych liczba wypadków z udziałem nietrzeźwych² wynosiła w 1997 roku 7129, w roku 2000 wzrosła do 9367, ale od tego czasu systematycznie spada. W 2008 roku odnotowano 6375 wypadków z udziałem nietrzeźwych, co stanowiło 13% ogółu wypadków drogowych.

W tym roku zadaliśmy pytanie o **spożywanie alkoholu w miejscach publicznych** (74% potępiających), podczas gdy przed dwunastoma laty pytaliśmy o stosunek do spożywania alkoholu w miejscu pracy (92% potępiających). Wprawdzie niektóre miejsca pracy są też „publiczne”, jednak można sądzić, że dziś „miejsce publiczne” kojarzy się raczej z parkiem, ławką pod blokiem, boiskiem szkolnym, komunikacją miejską – tak jak definiuje to ustawa o zakazie picia w miejscach publicznych³. Z powodu odmienności pytań nie

---

² Statystyki policyjne za lata 1997–2008 obejmują również nietrzeźwych rowerzystów – Sekcja Informacji Publicznej WOSiP KGP.

³ Przepis art. 14 ust. 2a ustawy o przeciwdziałaniu alkoholizmowi stanowi, że „zabrania się spożywania napojów alkoholowych na ulicach, placach i w parkach, z wyjątkiem miejsc przeznaczonych do ich spożycia na miejscu, w punktach sprzedaży tych napojów”.

można porównać wyników z obu badań i powiedzieć, czy Polacy częściej czy rzadziej przyzwalają na spożywanie alkoholu w miejscach innych niż restauracje i bary. Odpowiedzi na tegoroczne pytanie bardzo wyraźnie różnicuje płeć badanych. Aż 82% kobiet potępia picie alkoholu w miejscach publicznych, podczas gdy dezaprobatę takiego zachowania wyraża 65% mężczyzn.

Wśród norm obyczajowych prawie powszechnie nieaprobowane jest **krytykowanie kogoś poza jego plecami** (88% wskazań, w 1997 roku – 89%). Normy obyczajowe mają różną wagę. Plotkowanie potępiają niemal wszyscy, natomiast całowanie i **przytulanie się par w miejscu publicznym** jest zachowaniem najmniej nagannym ze wszystkich wymienionych w badaniu – za niestosowne uważa je 30% Polaków, a 53% nie widzi w tym nic złego. Publiczne okazywanie czułości częściej skłonni są potępiać ludzie starsi (55%) oraz kobiety (36%).

Największa zmiana społecznej oceny czynu nastąpiła w przypadku **ściągnięcia na maturze**. W porównaniu z rokiem 1997 wyraźnie ubyło badanych niemających nic przeciwko takiemu zachowaniu (z 52% do 34%), wzrosła natomiast liczba osób, które je potępiają (z 28% do 47%). Zapewne wiele jest powodów, dla których odsetek respondentów potępiających ściąganie na maturze się zwiększył. Jednym z nich może być fakt, że wcześniejsza matura była raczej rytuałem przejścia w dorosłość, jej wynik nie liczył się tak bardzo jak obecnie liczba punktów zdobytych na maturze. Należy pamiętać, że dzisiejsza matura jest jednocześnie egzaminem na studia – podniesienie rangi i ważności tego egzaminu spowodowało być może większy rygorizm. Większe jest też nagłośniecie problematyki własności intelektualnej i zjawiska plagiatu, co zapewne nie pozostaje bez znaczenia.

Dezaprobatą ściągania na maturze wzrasta wraz z wiekiem badanych, wielkością miejscowości zamieszkania, poziomem wykształcenia, wysokością dochodów *per capita* oraz częstością praktyk religijnych. W grupach społeczno-zawodowych takie zachowanie najczęściej potępiają kierownicy i kadra zarządzająca (69%).

Kolejne opinie odnoszą się do zachowań ukazujących stosunek respondentów do państwa, zachowań, które – zgodnie z prawem podatkowym bądź cywilnym – są nielegalne. Spośród nich najbardziej potępiane jest dokonywanie **fikcyjnych darowizn**, by zapłacić mniejszy podatek (74% deklaracji dezaprobaty, o 7 punktów procentowych więcej niż w 1997 roku). Fikcyjne darowizny w największym stopniu skłonni są tolerować bezrobotni, z których co piąty nie ma nic przeciwko temu (19%), gospodynie domowe (17%), osoby nieuczestniczące w praktykach religijnych (17%) oraz ludzie młodzi (15%).

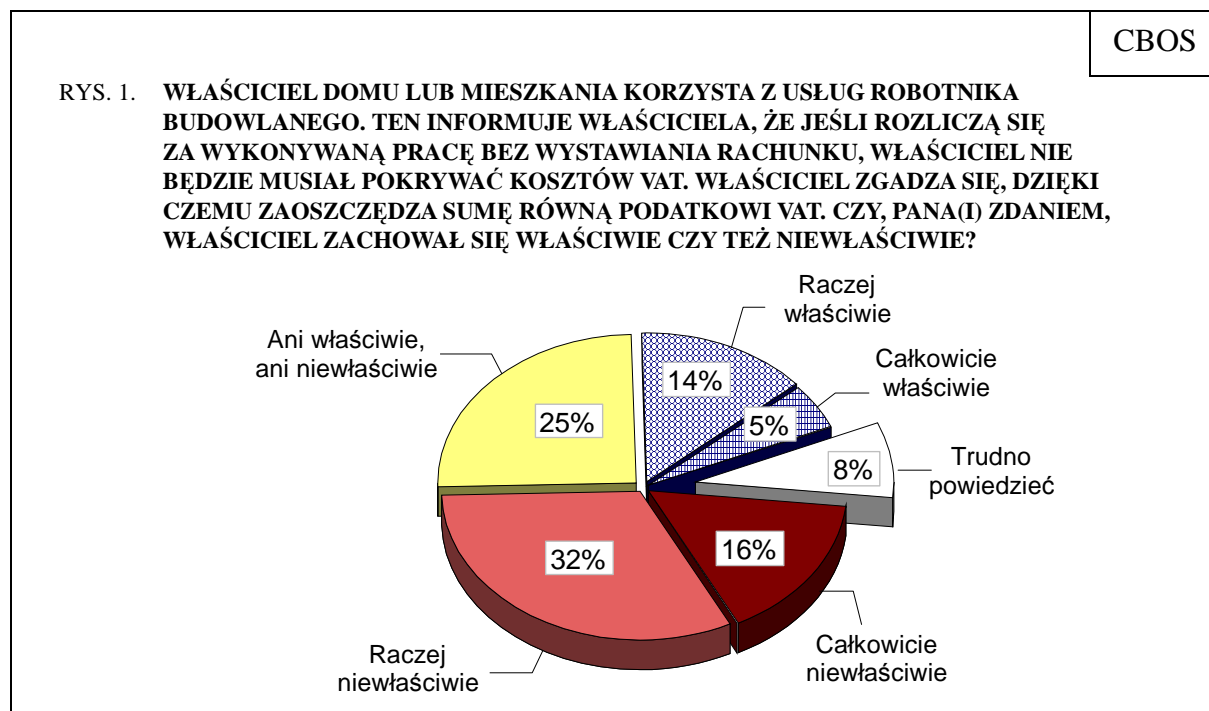
Z podobnym rygoryzmem społecznym traktowana jest **jazda autobusem lub tramwajem bez biletu** – dezaprobatę takiego zachowania wyraża trzy czwarte ankietowanych (73%, od roku 1997 spadek o 4 punkty procentowe). Potępiający takie zachowanie to głównie badani z wyższym wykształceniem, osoby religijne oraz pracownicy administracji publicznej. Natomiast 12% ogółu ankietowanych nie ma nic przeciwko jeździe „na gapę”. Z największą wyrozumiałością zachowanie takie traktują osoby młode (22% deklaracji przyzwolenia), uczniowie i studenci (21%), bezrobotni (21%) oraz robotnicy niewykwalifikowani (17%).

Wykroczenia przeciw państwu i fiskusowi nie są jednak traktowane jednoznacznie. W mniejszym stopniu naganne jest, zdaniem badanych, **nieoficjalne zatrudnianie pracowników zza wschodniej granicy** – potępia je nieco ponad połowa Polaków (58%), podczas gdy jedna piąta (22%) nie ma nic przeciwko temu. Wśród tych ostatnich są przede wszystkim bezrobotni (32%), respondenci o niskich dochodach *per capita* w gospodarstwie domowym (28%) oraz robotnicy wykwalifikowani i osoby z wykształceniem zawodowym (po 28%), co może dziwić, bo zatrudnianie nielegalnych pracowników zza wschodniej granicy godzi w interesy tej właśnie grupy społecznej, ponieważ stanowią oni niżej opłacaną konkurencję. **Kupowanie tańszych papierosów i alkoholu bez akcyzy** pozbawia państwo dochodu (tak samo jak fikcyjne odpisy od podatków), ale to zachowanie potępiane jest w zdecydowanie mniejszym stopniu (49% wskazań). Wśród tych, którzy nie mają nic przeciwko niemu (30% ogółu badanych), są przede wszystkim bezrobotni (45%), robotnicy (43%), osoby w wieku 25–34 lata (40%) oraz mieszkańcy miast średniej wielkości (30%).

Kolejną zmienną mogącą określać nastawienie do fiskusa i płacenia podatków jest stosunek do **podejmowania dorywczej pracy przez osoby pobierające zasiłek dla bezrobotnych**. Wobec tego zachowania Polacy wykazują duże zrozumienie – 40% nie ma nic przeciwko niemu (w 1997 roku – 39%), 43% zaś potępia je. Zachowania takiego najczęściej nie aprobują kadra kierownicza i specjaliści oraz osoby z wyższym wykształceniem. Dezaprobatą tego typu zachowań wzrasta wraz z wiekiem badanych.

Stosunek do państwa oraz postawę obywatelską określa odpowiedź na pytanie o **nieuczestniczenie w wyborach**, które potępia 43% badanych. Najczęściej deklaracje takie składają respondenci od 45 do 54 roku życia oraz mający 65 lat i więcej, mieszkańcy dużych miast, osoby z wyższym wykształceniem, badani pracujący na własny rachunek oraz dobrze oceniający swoją sytuację materialną.

Kolejnym blokiem pytań, które miały ukazać moralność Polaków, są poddane ocenie dwie sytuacje. Pierwsza z nich dotyczyła korzystania z usług robotnika budowlanego podczas remontu domu lub mieszkania. Ocenie podlegało zachowanie właściciela nieruchomości, który wolał zapłacić niższą cenę za usługę, żeby nie pokrywać kosztów podatku od wartości dodanej (VAT). Za niewłaściwe uznała takie zachowanie niemal połowa badanych (48%), natomiast prawie jedna piąta (19%) nie dostrzega w takiej praktyce niczego złego.

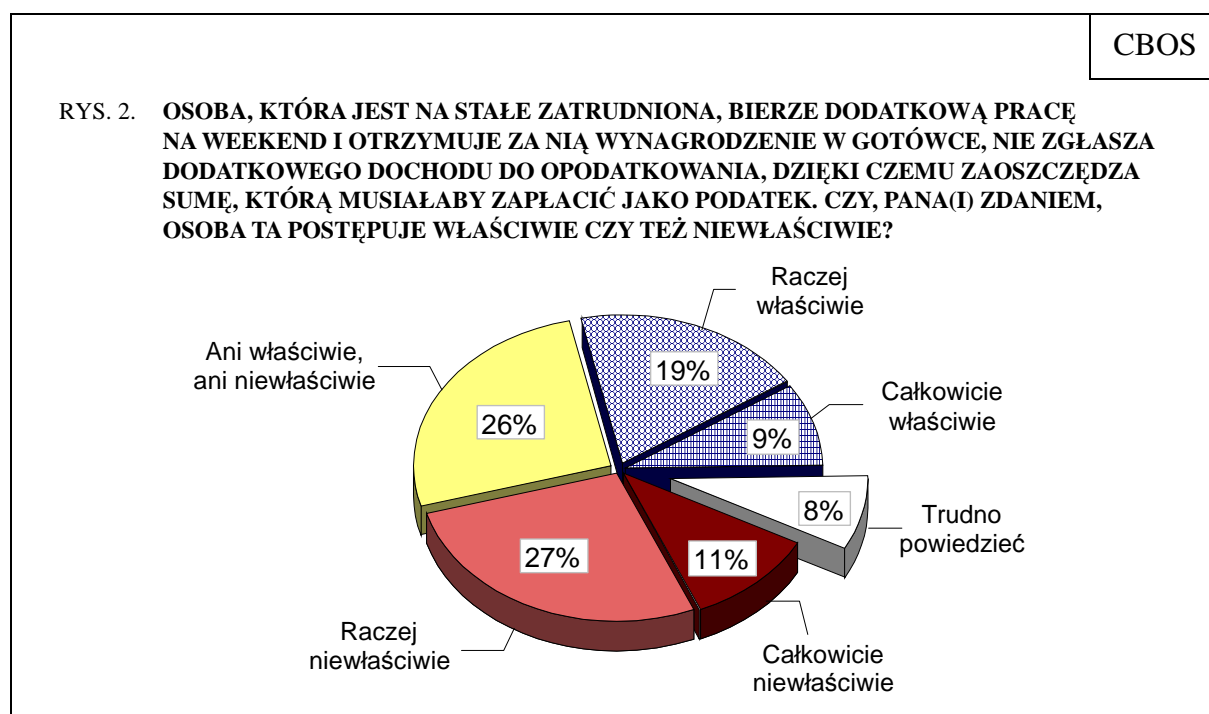
Wśród tych, którzy najczęściej wyrażają dezaprobatę takich praktyk, są badani w wieku 45–54 lata (59%) oraz mieszkańcy większych miast. Można się zastanawiać, jakie są motywy takich deklaracji, czy jest to moralność czy raczej pewne bezpieczeństwo, które zapewnia podpisanie umowy między usługodawcą i usługobiorcą. W dużych miastach relacje między nimi są o wiele bardziej zdepersonalizowane niż w małym mieście. Istnieje także zależność od wykształcenia – im ono wyższe, tym rzadziej deklarowane przyzwolenie na niepłacenie VAT-u (60% potępiających). Potępienie niepłacenia VAT jest też bardziej rozpowszechnione wśród osób zamożniejszych.

Następne pytanie dotyczyło tego, czy inni ludzie, np. przyjaciele lub znajomi respondentów, uznaliby zapłacenie mniejszego rachunku i niepokrywanie VAT-u za zachowanie właściwe czy też za niewłaściwe. Według opinii badanych najprawdopodobniej 24% ich przyjaciół lub znajomych uznałoby takie zachowanie za właściwe, a nieco większa

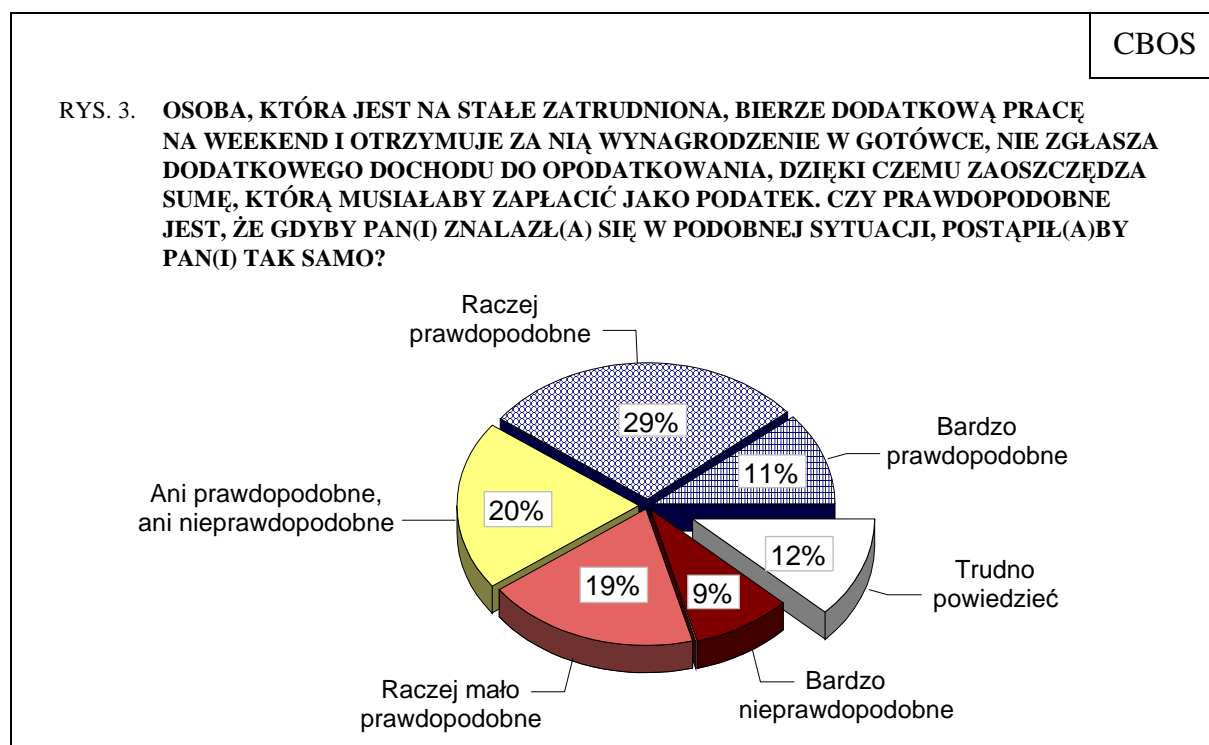
grupa (32%) za niewłaściwe. Jest to o 16 punktów procentowych mniej niż w przypadku oceny tego zachowania przez samych respondentów we wcześniejszym pytaniu, co pokazuje, że siebie uważają za bardziej moralnych i uczciwszych od innych. Odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć” jest o 10 punktów procentowych większy, gdy pytamy o ocenę zachowania znajomych. Wydaje się, że respondenci rzadziej wypowiadają o nich kategoryczne sądy. Interesowało nas również, jak postąpiłby badany, jeśliby sam znalazł się w takiej sytuacji. Za mało prawdopodobne swoje odstępstwo od prawa podatkowego uznało 34% Polaków, tyle samo uważa, że mając okazję zapłacenia mniej, dokładnie tak by postąpiło. Jedna trzecia badanych nie wie, jak zachowałaby się w takiej sytuacji (łącznie 33% wskazań „trudno powiedzieć” i „ani prawdopodobne, ani nieprawdopodobne”). Deklaracje odstąpienia od przepisów podatkowych częściej składali mężczyźni oraz osoby w wieku 25-34 lata (34%); prawdopodobieństwo takiego zachowania maleje wraz ze wzrostem wielkości miejsca zamieszkania.

Kolejne pytanie dotyczyło postrzegania osoby, która jest zatrudniona na stałe, bierze dodatkowo płatną pracę na weekend, ale nie zgłasza tego dodatkowego dochodu do opodatkowania. Takie zachowanie ocenia jako właściwe 28% ogółu badanych – najczęściej robotnicy niewykwalifikowani (50%), respondenci od 18 do 24 roku życia (37%), osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (35%).

Opisane zachowanie postrzega jako niewłaściwe 38% ogółu ankietowanych; częstość takich deklaracji wzrasta wraz z pozycją w hierarchii zawodowej (54% wśród kadry kierowniczej i specjalistów). Przypomnijmy, że osoba pobierająca zasiłek dla bezrobotnych i podejmująca dodatkową pracę częściej spotyka się z potępieniem (43% wskazań wśród ogółu badanych).

Respondenci zapytani, jak sami postąpiliby w takiej sytuacji, przeważnie uznają opisane zachowanie za co najmniej prawdopodobne (40%). Częściej są to mężczyźni (46%), ludzie młodzi (49%), mieszkańcy mniejszych miast, robotnicy niewykwalifikowani (71%), badani nieuczestniczący w praktykach religijnych (48%).

WNIOSKI

► Wykroczenia przeciw porządkowi społecznemu mają różny ciężar gatunkowy, a ich ocena zależy najczęściej od poziomu wykształcenia, wieku oraz miejsca w hierarchii zawodowej. Na ogół bardziej restrykcyjne są kobiety niż mężczyźni, osoby starsze niż młode, szczególnie w takich kwestiach, jak: picie alkoholu w miejscach publicznych, kupowanie alkoholu i papierosów bez akcyzy, dokonywanie fikcyjnych darowizn, jazda „na gapę”, całowanie się w miejscach publicznych.

▶ Z kolei normy prawne, związane z podatkami lub uczciwością obywateli, Polacy interpretują dosyć swobodnie i w zależności od sytuacji. Inaczej oceniany jest pracujący nielegalnie Polak, a inaczej (bardziej rygorystycznie) obywatel innego państwa. Wśród pytań nie było takich, które poruszałoby kwestie bardzo kontrowersyjne, np. nakazy bądź zakazy wpływające wprost z jakiejś religii. Trzeba zaznaczyć, że osoby częściej praktykujące religijnie wypowiadają się bardziej rygorystycznie w większej liczbie spraw. Przewidując swoje zachowanie rzadziej skłonne są do postępowania niezgodnego z prawem, np. rzadziej deklarują dopuszczalność jazdy „na gapę” i łamania przepisów podatkowych.

▶ Religia nie jest jednak czynnikiem najbardziej różnicującym postawy moralne. Jest nim raczej wykonywany zawód lub szerzej – pozycja w hierarchii zawodów. Najmniejszy rygoryzm moralny w przedstawionych kwestiach zdają się przejawiać rolnicy i robotnicy niewykwalifikowani, największy – kadra kierownicza i specjaliści, a także pracownicy administracji państwowej.

▶ Zachowaniami najbardziej krytykowanymi są te, które naruszają wspólną przestrzeń. Polakom nie jest obojętne, jak wygląda ich otoczenie; zależy im na czystości i ładzie przestrzennym, estetyce i ciszy.

▶ Równie silnie potępiane jest siadanie za kierownicą na lekkim rauszu.

▶ Znaczna grupa Polaków skłonna jest przymykać oczy na takie niezgodne z prawem zachowanie, jak podejmowanie dorywczej pracy bez opodatkowania; sporo osób przyznaje, że gdyby miało taką możliwość, prawdopodobnie postąpiłoby tak samo.

▶ Najmniej potępiane zachowania to: niechodzenie na wybory, podejmowanie pracy przez osoby pobierające zasiłek dla bezrobotnych oraz całowanie się na ulicy.

▶ Ciekawe jest, że badani uważają siebie samych za bardziej moralnych od swoich znajomych.

Opracowała
Magdalena SMAK-WÓJCICKA

Tabela 1

		Proszę powiedzieć, jaki jest Pana(i) osobisty stosunek do niesprzątania odchodów po własnym psie w mieście?				Liczba osób
		Nie aprobuję	Ocena ambiwalentna	Nie mam nic przeciwko temu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		87	7	5	2	1093
Płeć	Mężczyźni	87	7	5	1	514
	Kobiety	86	7	5	2	580
Wiek	18-24 lata	78	9	12	2	156
	25-34	89	7	4	1	209
	35-44	89	5	6	1	175
	45-54	88	6	4	3	189
	55-64	87	8	3	2	178
	65 lat i więcej	87	6	3	3	186
Miejsce zamieszkania	Wieś	86	6	5	3	410
	Miasto do 20 tys.	83	11	6		147
	20-100 tys.	85	8	5	2	214
	101-500 tys.	88	5	6	2	181
	501 tys. i więcej mieszk.	94	4	2		142
Wykształcenie	Podstawowe	81	7	8	4	279
	Zasadnicze zawodowe	85	10	4	1	273
	Średnie	92	4	3	1	379
	Wyższe	87	6	6	0	163
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	87	5	8		96
	Średni personel, technicy	92	5	3		41
	Pracownicy adm.-biurowi	88	8	4		68
	Pracownicy usług	96		4		67
	Robotnicy wykwalifikowani	90	7	2	1	143
	Robotnicy niewykwalifik.	86	7	5	2	47
	Rolnicy	76	11	9	4	58
	Pracujący na własny rach.	89	9	2		37
Bierni zawodowo	Renciści	83	6	6	5	75
	Emeryci	88	6	3	3	229
	Uczniowie i studenci	78	6	11	4	93
	Bezrobotni	80	9	8	2	66
	Gospodynie domowe i inni	91	7	2		73
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	87	8	5		138
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	87	5	7	1	77
	sekt. pryw. poza rolnict.	92	5	2	0	248
	prywatnym gosp. rolnym	76	10	11	2	51
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	88	5	5	2	228
	501-750	87	6	5	1	189
	751-1000	87	7	5	1	181
	1001-1500	92	4	3	0	166
	Powyżej 1500 zł	92	6	2		114
Ocena własnych war. mater.	Złe	88	6	4	2	194
	Średnie	85	8	5	2	482
	Dobre	88	5	6	1	417
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	85	7	8		68
	Raz w tygodniu	89	4	4	2	507
	1-2 razy w miesiącu	81	8	8	3	205
	Kilka razy w roku	84	11	4	1	217
	W ogóle nie uczestniczy	91	7	1	1	97
Poglądy polityczne	Lewica	93	3	4		147
	Centrum	87	8	5	1	383
	Prawica	88	5	6	1	353
	Trudno powiedzieć	80	9	5	6	211

Tabela 2

		Proszę powiedzieć, jaki jest Pana(i) osobisty stosunek do picia piwa lub innego alkoholu w miejscach publicznych?				Liczba osób
		Nie aprobuję	Ocena ambiwalentna	Nie mam nic przeciwko temu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		74	10	15	1	1094
Płeć	Mężczyźni	65	13	21	1	514
	Kobiety	82	7	9	2	580
Wiek	18-24 lata	65	16	19		156
	25-34	65	15	19	1	209
	35-44	76	7	16	1	175
	45-54	75	9	13	3	189
	55-64	80	7	12	2	178
	65 lat i więcej	83	4	11	2	186
Miejsce zamieszkania	Wieś	72	12	14	2	410
	Miasto do 20 tys.	73	9	15	3	147
	20-100 tys.	77	8	15	1	214
	101-500 tys.	74	9	16	1	181
	501 tys. i więcej mieszk.	76	10	15		142
Wykształcenie	Podstawowe	75	8	15	2	279
	Zasadnicze zawodowe	70	11	18	2	273
	Średnie	74	11	13	1	379
	Wyższe	78	8	15		163
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	80	5	15		96
	Średni personel, technicy	71	14	13	3	41
	Pracownicy adm.-biurowi	73	13	14		68
	Pracownicy usług	80	10	11		67
	Robotnicy wykwalifikowani	67	14	17	2	143
	Robotnicy niewykwalifik.	77	6	17		47
	Rolnicy	61	19	16	4	58
	Pracujący na własny rach.	77	11	12		37
Bierni zawodowo	Renciści	79	5	15	1	75
	Emeryci	84	3	10	3	230
	Uczniowie i studenci	67	14	17	1	93
	Bezrobotni	52	17	30	1	66
	Gospodynie domowe i inni	74	12	14		73
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	77	8	14	1	138
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	67	17	16	1	77
	sekt. pryw. poza rolnict.	73	11	15	1	248
	prywatnym gosp. rolnym	58	24	13	5	51
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	73	9	17	1	228
	501-750	76	8	15	1	189
	751-1000	77	6	15	2	181
	1001-1500	78	9	12	1	166
	Powyżej 1500 zł	75	10	15		114
Ocena własnych war. mater.	Złe	68	8	22	2	194
	Średnie	75	9	14	2	483
	Dobre	75	12	12	1	417
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	75	9	13	3	68
	Raz w tygodniu	81	9	9	1	507
	1-2 razy w miesiącu	71	9	19	1	205
	Kilka razy w roku	64	13	21	2	217
	W ogóle nie uczestniczy	65	6	28	1	97
Poglądy polityczne	Lewica	70	10	19	0	147
	Centrum	73	13	13	1	383
	Prawica	76	8	16	0	354
	Trudno powiedzieć	75	7	13	6	211

Tabela 3

		Proszę powiedzieć, jaki jest Pana(i) osobisty stosunek do kupowania tańszych papierosów lub alkoholu bez akcyzy?				Liczba osób
		Nie aprobuję	Ocena ambiwalentna	Nie mam nic przeciwko temu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		49	15	30	6	1093
Płeć	Mężczyźni	45	15	36	4	514
	Kobiety	53	15	24	8	579
Wiek	18-24 lata	46	20	30	4	156
	25-34	38	19	40	3	209
	35-44	51	16	29	4	175
	45-54	57	11	29	3	189
	55-64	59	12	23	6	178
	65 lat i więcej	47	13	25	16	185
Miejsce zamieszkania	Wieś	42	17	34	8	410
	Miasto do 20 tys.	56	14	24	6	147
	20-100 tys.	53	13	30	4	213
	101-500 tys.	50	14	30	6	181
	501 tys. i więcej mieszk.	56	16	23	4	142
Wykształcenie	Podstawowe	41	15	32	12	279
	Zasadnicze zawodowe	46	12	40	2	273
	Średnie	52	17	26	5	378
	Wyższe	62	15	19	4	163
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	66	13	14	7	96
	Średni personel, technicy	54	23	18	5	41
	Pracownicy adm.-biurowi	59	19	21	1	68
	Pracownicy usług	53	17	30	1	67
	Robotnicy wykwalifikowani	41	14	44	1	143
	Robotnicy niewykwalifik.	41	10	42	8	47
	Rolnicy	48	17	30	6	58
	Pracujący na własny rach.	62	10	26	2	37
Bierni zawodowo	Renciści	47	16	29	8	75
	Emeryci	50	11	26	12	229
	Uczniowie i studenci	50	17	28	5	93
	Bezrobotni	34	16	45	5	66
		Gospodynie domowe i inni	42	20	33	5
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	64	12	23	1	138
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	45	13	32	10	77
	sekt. prywat. poza rolnict.	49	17	32	2	248
	prywatnym gosp. rolnym	50	18	28	4	51
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	46	13	37	4	228
	501-750	45	20	30	5	189
	751-1000	52	13	29	5	181
	1001-1500	55	15	23	7	166
	Powyżej 1500 zł	59	15	23	3	114
Ocena własnych war. mater.	Złe	44	11	37	8	194
	Średnie	43	17	33	7	483
	Dobre	58	14	23	5	417
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	61	13	17	8	68
	Raz w tygodniu	53	15	26	6	507
	1-2 razy w miesiącu	42	16	35	7	205
	Kilka razy w roku	44	15	36	5	217
	W ogóle nie uczestniczy	49	13	36	2	97
Poglądy polityczne	Lewica	53	16	25	6	147
	Centrum	51	18	28	3	383
	Prawica	52	14	30	4	353
	Trudno powiedzieć	39	11	36	15	211

Tabela 4

		Proszę powiedzieć, jaki jest Pana(i) osobisty stosunek do niechodzenia na wybory?				Liczba osób
		Nie aprobuję	Ocena ambiwalentna	Nie mam nic przeciwko temu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		43	18	36	3	1093
Płeć	Mężczyźni	44	19	35	2	513
	Kobiety	42	18	37	3	580
Wiek	18-24 lata	41	22	36	1	156
	25-34	38	14	46	1	209
	35-44	36	22	39	2	174
	45-54	49	16	34	1	189
	55-64	45	17	33	4	178
	65 lat i więcej	48	19	28	5	186
Miejsce zamieszkania	Wieś	40	18	39	3	410
	Miasto do 20 tys.	41	17	39	3	147
	20-100 tys.	43	18	38	2	213
	101-500 tys.	43	19	34	3	181
	501 tys. i więcej mieszk.	53	19	27	1	142
Wykształcenie	Podstawowe	40	18	36	6	279
	Zasadnicze zawodowe	36	16	46	2	273
	Średnie	44	20	34	1	379
	Wyższe	56	17	26	1	162
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	50	20	27	2	96
	Średni personel, technicy	52	16	32		41
	Pracownicy adm.-biurowi	41	24	33	2	68
	Pracownicy usług	34	23	43		67
	Robotnicy wykwalifikowani	35	17	48		143
	Robotnicy niewykwalifik.	53	22	26		47
	Rolnicy	36	23	37	4	58
	Pracujący na własny rach.	59	17	21	2	36
Bierni zawodowo	Renciści	42	10	40	8	75
	Emeryci	45	17	33	5	230
	Uczniowie i studenci	53	17	27	2	93
	Bezrobotni	29	17	52	1	66
	Gospodynie domowe i inni	38	17	44	1	73
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	48	21	31		138
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	41	16	41	1	77
	sekt. pryw. poza rolnict.	42	20	37	1	248
	prywatnym gosp. rolnym	38	21	36	5	51
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	40	15	42	2	228
	501-750	40	20	39	1	189
	751-1000	40	15	43	2	181
	1001-1500	47	22	28	2	166
	Powyżej 1500 zł	59	14	26	1	114
Ocena własnych war. mater.	Złe	38	18	41	3	194
	Średnie	38	18	41	2	483
	Dobre	51	18	29	3	416
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	43	15	39	3	68
	Raz w tygodniu	46	17	34	3	507
	1-2 razy w miesiącu	43	15	39	3	204
	Kilka razy w roku	39	23	36	2	217
	W ogóle nie uczestniczy	39	19	42	1	97
Poglądy polityczne	Lewica	55	18	27		147
	Centrum	41	18	39	2	382
	Prawica	51	19	28	2	354
	Trudno powiedzieć	23	18	51	7	211

Tabela 5

		Proszę powiedzieć, jaki jest Pana(i) osobisty stosunek do podejmowania dorywczej pracy przez osoby pobierające zasiłek dla bezrobotnych?				Liczba osób
		Nie aprobuję	Ocena ambiwalentna	Nie mam nic przeciwko temu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		43	14	40	3	1094
Płeć	Mężczyźni	40	16	42	3	514
	Kobiety	46	12	38	4	580
Wiek	18-24 lata	39	9	48	4	156
	25-34	34	20	45	1	209
	35-44	41	16	43	1	175
	45-54	50	13	35	3	189
	55-64	50	12	35	3	178
	65 lat i więcej	44	12	33	11	186
Miejsce zamieszkania	Wieś	38	13	43	5	410
	Miasto do 20 tys.	40	13	44	2	147
	20-100 tys.	42	15	40	2	214
	101-500 tys.	49	16	32	3	181
	501 tys. i więcej mieszk.	51	12	35	2	142
Wykształcenie	Podstawowe	40	11	41	8	279
	Zasadnicze zawodowe	37	15	46	2	273
	Średnie	43	15	38	3	379
	Wyższe	56	14	30		163
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	60	15	26		96
	Średni personel, technicy	52	14	34		41
	Pracownicy adm.-biurowi	49	19	32		68
	Pracownicy usług	43	21	36		67
	Robotnicy wykwalifikowani	35	14	49	3	143
	Robotnicy niewykwalifik.	36	13	43	8	47
	Rolnicy	26	28	42	4	58
	Pracujący na własny rach.	53	17	30		37
Bierni zawodowo	Renciści	45	8	41	6	75
	Emeryci	46	12	33	9	230
	Uczniowie i studenci	39	10	47	4	93
	Bezrobotni	30	14	56		66
	Gospodynie domowe i inni	43	8	50		73
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	55	13	31		138
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	42	21	32	4	77
	sekt. pryw. poza rolnict.	40	16	43	1	248
	prywatnym gosp. rolnym	30	24	42	4	51
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	37	11	50	2	228
	501-750	45	11	38	6	189
	751-1000	47	13	36	4	181
	1001-1500	45	15	39	1	166
	Powyżej 1500 zł	54	18	27	1	114
Ocena własnych war. mater.	Złe	36	15	45	5	194
	Średnie	40	14	41	5	483
	Dobre	50	13	36	2	417
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	41	14	42	2	68
	Raz w tygodniu	46	15	35	5	507
	1-2 razy w miesiącu	36	13	48	3	205
	Kilka razy w roku	44	13	41	2	217
	W ogóle nie uczestniczy	41	13	43	2	97
Poglądy polityczne	Lewica	52	8	38	2	147
	Centrum	42	17	41	1	383
	Prawica	43	14	41	2	354
	Trudno powiedzieć	37	13	37	12	211